

Jelenet a *Ballada a trombitásról és a felhőről* c. filmből

SZEMLE

Pula, 1961

Beszámoló a VIII. hazai filmversenyről

Lányi István

Heves vitának voltam tanúja közvetlenül Puláról való elutazásom előtt. Filmemberek és újságírók arról tárgyaltak, vajon — filmiparunk és gazdasági rendszerünk mai színvonalán — kell-e még nekünk egyáltalán egy ilyen filmfesztivál vagy sem? Elmúltak már azok az idők — állították a fesztiváellenes tábor szószólói —, amikor minden új tehergépkocsi előállítására vagy egy gyárüzem felépí-

tése kicsit még amolyan ünnepféle volt számunkra. Mindez, életütemünk mai nivóján már csupán rutin-esemény, mindennapos és természetes jelenség. Így vagyunk a filmmel is. A *Slavica* ideje már rég elmúlt; a filmgyártás ma már komoly iparággá nőtte ki magát nálunk. Ime: Pulára az idén huszonhat filmet neveztek be a producensek, és se szeri, se száma azoknak a filmeknek, amelyek ezenfelül

országszerte kikerültek laboratóriuma-inkból! Az ilyen manifesztatív jellegű rendezvények tehát értelmüket veszítették.

Így a fesztiváellenesek.

Azok, akik úgy tartották, hogy az immár hagyománnyá lett filmszemle jelentőségét más mércével kellene mérni, azzal érveltek, hogy a fesztivál már az idén se volt csupán manifesztáció, hanem egy minden tekintetben érett és fejlett termelés eredményeinek szükséges felmérése és kiértékelése, s mint ilyenre, feltétlen szükség van rá. Ők csak azon rágódtak, vajon egy ilyen gyakorlati jelentőségű rendezvényhez megfelelő keret-e még ma is a Vespasianus korabeli aréna, s nem lenne-e célszerűbb a fesztivált áttenni máshová, egy intímabb, megfelelőbb környezetbe?

A vita — ahogyan az várható is volt — e tisztára gyakorlati kérdés tárgyalásáról lassan-lassan elvi és elméleti síkra terelődött, mindegyre hevesebb és izzóbb, egyre érdekesebb és tartalmasabb lett. Csak úgy cikáztak az ésszerű, jól átgondolt érvek; számok és elemző célú adatok röpködtek a levegőben, és a vitázók mindjobban belemelegedtek a szócsatába. És közben nem is vették észre, hogy a sok ellentétes vélemény ellenére egy dologban mégis valamennyien egyetértenek. Abban, hogy Pulát el kell temetni, le kell venni a napirendről. „A mór megtette kötelességét, a mór mehet...” És már nem is vitáztak többé Puláról mint ahogyan a halottakról se igen vitázik sokat az ember. Kész, vége.

Persze, ez a vita még nem döntheti el véglegesen a kérdést. Nemcsak azért, mert még mindig igen sok a „Pula párti”, hanem azért sem, mert az erre illetékesek körében egyelőre még fel se vetődött ez a probléma. De az, hogy erről már vitáznak, méghozzá ilyen igen éles formában, figyelemre méltó tény. Nincs kizárva, hogy ez az újságírók klubjában elhangzott vita arra ítéli majd a híres és népszerű arénát, hogy újra csak a kíváncsi turisták látogatásának csendes, tiszteletet parancsoló objektuma legyen, nem pedig a legmodernebb művészet korszerű „gladiátorai”-nak küzdőhelye... A *Slavicák* és fellobogózott gőzmozdonyok ideje már valóban mögöttünk van, és a hétmérföldes léptekkel haladó fejlődés kérlelhetetlen, szentimentalizmust nem ismerő imperatívusa

megmutatja majd, hogy kell-e még nekünk egy ilyen fesztivál vagy sem, s hogyha kell, hol legyen a helye?

A krónikás dolga nem a jövő firtatása, hanem az időszerű jelen rögzítése. Ezt a néhány bevezető sort is inkább csak kegyeleti szándékkal vetettük papírra; hátha ez lesz az utolsó beszámoló — Puláról...

A vita másik, elvi része viszont sok érdekes szempontot vetett felszínre, s ezt immár nem kegyeletből, hanem kuriózumként jegyeztük fel. Elsősorban is: *mit mondanak a producensek?*

Ők — így mondták —, akár lesz Pula, akár nem, mindenképpen jól megfontolják majd, hogy eljőjenek-e jövőre. Hogy miért? Egyrészt azért, mert a fesztivál temérdek más, hasznosabb célokra felhasználható pénzükből és idejükbe kerül. A fesztivál — mondják — „olyan befektetés, amely nem hozza vissza a befektetett tőkét”, „céltalan és haszontalan pénzpazarlás”, „zászlódszes és kemény galléros parádézás olyankor, amikor feltűrt ingujjal munkára kellene vetnünk magunkat...” és így tovább.

A takarékoság szép és helyes dolog. Új gazdálkodási rendszerünk egyik célja és alapja is. De talán mégis helytelen dolog ennyire szűkkeblűen, ennyire a dináron keresztül vizsgálni mindent! A fesztivál valóban nem „üzlet”, nem is volt, és nem is lesz soha az, akárcsak a május elsejei felvonulás. De szükség van rá. Az ember nem lehet csak hangya. Olykor — ha ez a vaskalapos üzletemberek szemében pazarlásnak, könnyelműségnek tetszik is — kicsit tücskökké is kell lennünk. Hogy lemérhessük, mit alkottunk, s hogy örülni tudjunk önnön teremtményeinknek! Ezért — minden gyakorlati értéke mellett — kicsit igenis „kemény galléros és zászlódszes parádézás” kell hogy legyen egy ilyen fesztivál! És jó, hogy az...

És még azért is haragszanak a producensek Pulára, mert ez évtől kezdve megszűntek azok a több millió dinárra rúgó díjak, amelyeket eddig a legjobb filmeket előállító vállalatok kaptak Pulában. Az ok: a fesztivál igazgatóságának egyszerűen nem volt rá pénze. A filmgyártó vállalatok — a már említett szűkkeblűségtől vezérelve — az idén megtagadták a fesztiváltól az anyagi támogatást. Nem lett volna hát kicsit furcsa, ha a fesztivál bizottság

mégis 20 milliós díjakkal jutalmazza meg fősvénységüket?! Persze, ha lett volna pénze. De nem volt. Az idén például hitelre helyezte el külföldi és hazai vendégeit a pulai vendéglátó iparnál... És figyelmeztetett minden szerkesztőséget, hogy ne küldjenek egy emberről többet Pulába, mert minden lap számára csak egy szabadjegyet biztosíthatnak. A bevételből minden dinárra szükség van. Pedig ez a bevétel nem is volt kicsi: minden est egymillió-százezer dinárt hozott a fesztivál igazgatóságának! És mégis, a rendező bizottság hihetetlen anyagi problémákkal küzdött. Éppen azok miatt, akik most temetik, s akik azt várják, hogy Pula, a megtagadott Pula, aranyesővel fogadja őket...

Pedig ha valaki számára hasznos volt a pulai fesztivál, hát a producensek számára az volt. Harmincztermet megtöltő közönség nézte végig estéről estére a lepergetett filmeket. Tizenöt-tizenhatezer főnyi tömeg mondott véleményt minden este tapssal vagy füttykoncerttel a látottakról. Hát nem éppen az aréna volt a legjobb mérce a producensek számára, hogy megállapíthassák, milyen visszhangra találnak termékeik a közönségnél?! És még azt mondják: „felesleges pénz-pazarlás” a pulai fesztivál! És intímabb környezetet követelnek! Azzal fenyegetőznek, hogy nem jönnek el többé. Persze az egész csak vakláрма. Mert ha csak egy is eljön közülük, a többi is itt lesz egy szempillantás alatt...

A filmalkotók kifogásai Pula ellen két irányban oszlottak meg. Egyik részük az aréna közönségét szapult, a másik az ideai fesztivál zsürijét. Filmesek és újságírók egyetértettek abban, hogy a pulai közönség kulturálatlan (való igaz, hogy a füttykoncertek és a kődobálás igen gyakori jelenségei voltak a fesztiváli estéknek, s nem egyszer trágár szavak is röpködtek a dobogón megjelenő művészek felé), de főként azt vetették szemére az aréna nézőinek, hogy nem a művészetet — tehát nem a minőséget —, hanem csak a maguk primitív szórakozási lehetőségét keresik a filmekben. Lehet-e ez a közönség a filmek művészi értékének mércéje? Ezért ők is Pula feltétlen elmarasztalását és a fesztiválnak intímabb környezetbe való áthelyezését követelték.

A virtuskodás és a primitívizmus minden, már említett tünete ellenére is állíthatjuk, hogy azok száma, akik

ilyen módon fejezték ki érzelmeiket, igen elenyésző volt. Igaz, ezek a dolgok rossz fényt vetnek az aréna tizenhatezer filmkedvelőjére, de vétek lenne két-háromszáz suhanc miatt ennyi embert megfosztani attól az élménytől, amely miatt már órákkal a kezdés előtt beültek az arénába, vagy napokig ostromolták a fesztiváli jegyárúsi-tókat! És eltekintve ettől, mégis impozáns az az adat, hogy az ezt megelőző hét fesztiválon lepergetett nyolcvanegynéhány filmet több mint 600 000 ember nézte végig! Az ideai fesztivál filmjeit pedig (csak az arénában, nem a kis mozikban!) több mint százezer fizetett belépőjeggyel rendelkező néző látta. Tagadhatatlanul sokoldalú próbatétele ez a nagy auditórium a filmek minőségének, még ha egy maroknyi fenegyerek zabolátlankodása meg is zavarta a fesztivál „kulturáltságának” képét...

Ami a zsürit illeti, itt már másként áll a dolog. A közönségtől, e sokrétű és váltakozó tömegtől, az ember nem is igen vár szakértelmet a bírálatokban. De a zsüritől elvárna, hogy hozzáértéssel és maximális objektivitással végezze feladatát. De hogyan lehet — vitatták a filmalkotók — szakszerű bírálatot várni olyan zsüritől, amelynek hét tagja közül öt íróember, s csak kettő szigorúan vett szakmabeli? Oskar Davičo, Fadil Hadžić, Antonije Isaković és Dušan Pirjevec tiszteletre méltó nevek, de nem értenek a filmhez. Milutin Čolić talán igen, mert ő jónévi filmbíró, és Igor Pretnar, aki dokumentumfilmeket, Dušan Vukotić meg rajzfilmeket készített... De ez csak három a hét közül! A többség laikus.

Igy a filmesek.

Meg aztán a zsüri három tagját szoros kapcsolatok fűzik egy beográdi filmvállalathoz, s csak természetes, hogy „oda húznak”!

Mikor ez a vita elhangzott, a fesztivál eredményei még nem voltak ismeretesek. A zsüri döntései — véletlenül-e, vagy objektív okokból — e tézis védelmezőinek malmára hajtották a vizet. Tudniillik, az Avala egyik filmje arany-, a másik ezüstérmet nyert, ugyancsak aranyérmet kaptak e vállalat egyik filmjének írói és az egyik film női epizódszereplője. A zsüri javaslatára ítélte oda a *Mladost* c. hetilap is különdíját az Avala egyik filmjében szereplő ifjú színésznek... Hogyan lehet hát egy ilyen zsüri objektivitásáról beszélni?

Így a filmesek. Természetesen azok, akik nem kaptak elismerést...

A zsüri — vagy ahogyan Pulában hívták: „a sárga Ficók szentháromsága”, mert három sárga 600-as állt éjjel-nappal e hét ember rendelkezésére... — szóval a zsüri a maga részéről azzal védekezett (és fesztivál-záró nyilatkozatában erre célzott is), hogy munkájában erősen gátolták a selejtező bizottság döntései. A fesztivál igazgatósága ti. megbízott egy filmértő csoportot, hogy a bejelentett 26 film közül válassza ki a 16 legjobbat, s ezek kerülnek bemutatásra az arénában. Így — mondják a zsüri tagjai — már eleve meg voltak szabva a választás határai, mert csak a már kiválasztott 16 közül lehetett kiemelni a győztest. Ez persze csak némileg igaz. Mert talán egy-két (nem kiemelkedő minőségű) filmet kivéve, a selejtezők mégis csak a befutott filmek javát engedték be az arénába. Igaz, Kole Čašule macedón író, aki tagja volt a selejtező bizottságnak, egy nem hivatalos beszélgetés folyamán kijelentette, hogy szerinte csak nyolc olyan film volt a 26 között, amelyet ő tiszta lelkiismerettel átengedett volna. Ebben a kijelentésében viszont volt némi igazság.

Persze a „be nem engedettek” tüstént kisütötték azt is, hogy a selejtezők közül ketten (Drago Adamović kritikusként és Stole Janković rendező) ugyancsak szoros üzleti kapcsolatban állnak az Avalával... De ez nem is fontos. Tagadhatatlanul kellemetlen és ostoba helyzet volt azonban az, hogy egy egészen más művészi koncepciókat valló csoport ráerőszakolta a maga kritériumát egy másikra, és annak — akár tetszett, akár nem — „úgy kellett táncolnia, ahogyan emezek füttyültek”... De jelen volt itt — bár csak lélekben — egy harmadik zsüri is! Az országos filmvizsgáló bizottság ez, amely Boško Bošković Mennyei osztalgé c. filmjéről igen elismerő szavakkal nyilatkozott, és ki is küldte a filmet a moszkvai és edinburghi nemzetközi fesztiválra, hogy képviselje Jugoszláviát. A pulai rostálók viszont nem engedték be az arénába...

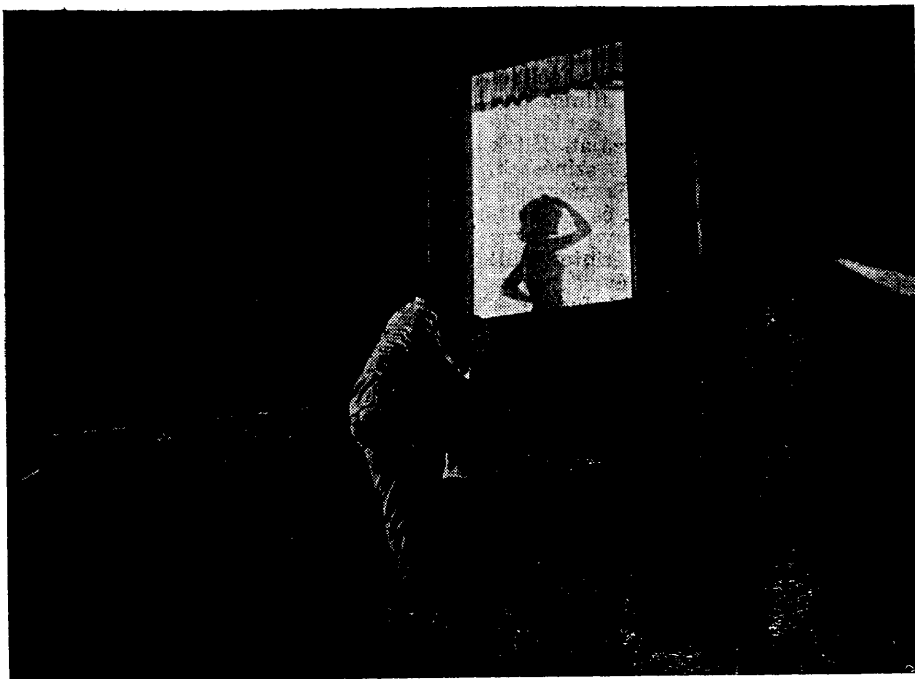
Megbántott ambíciók és érdekek, túlbecsült vagy éppen lebecsült értékek, régi és új művészi koncepciók fel fedésének és elejtésének keresztüzében állt az idei Pula bíráló bizottsága, s ezért nem is csoda, hogy a fesztivál utolsó napjaiban a régi hévvel, de új

momentumokkal gazdagítva, újra fel lángolt a nyolcéves vita: kell-e nekünk egy ilyen fesztivál vagy sem?...

A probléma magva pedig nem is ebben a kérdésben rejlik. Hiszen teljesen világos, hogy — filmpiarunk és gazdasági rendszerünk rohamos fejlődése ellenére is, sőt: ennek érdekében! — szükség van a fesztiválokra. Nálunk egy ilyen fesztivál nem csupán politikai kérdés, sem pedig idegenforgalmi attrakció, még kevésbé egy politikai és turisztikai elemek keverékéből mesterségesen világra hozott valami. Mi tudjuk, miért teremtettük meg ezt a fesztivált, s ha az valamikor csakugyan manifesztatív jellegű volt (és maradt egy kicsit máig is), a dolgok természetes fejlődése ma már alaposan megváltoztatta az ország filmmel foglalatalkodó dolgozóinak ezt az egyszer egy évben rendezett találkozóját. A hiba nem ott van, hogy az aréna közönsége „kulturálatlan”, s hogy ez a fesztivál valakinek sok idejébe és pénzébe kerül, hanem hogy ezt a ritka alkalmat filmeseink nem arra használják fel, amire kellene!

Erre legjobb példa volt a már hagyományossá vált Kerekasztal Körének idei első összejövetele. Zvonimir Berković zagrebi forgatókönyvíró igen érdekes beszámolójában fejtegette azt a visszás helyzetet, amelyben ma nálunk a film van a producensek a miatt a szándéka miatt, hogy mindenáron „pénzt hozó” filmeket készítsenek.

A művészet kommercializálódása ma nálunk általános tünet. Egyik végletből a másikba kerülnek, s így ez a probléma nem csupán film-probléma. Olyan kérdés ez, amelyről nagyon is kellene vitatkozni, mert egy napon még sokkal élesebb formában fel fog nálunk vetődni az eszméségnek és művészi értéknek az üzletiséggel való összekapcsolása. Most, természetesen, szélsőségek között ingadozunk, ahogyan negyvennyolc után ingadoztunk, amikor megtisztítottuk ideológiánkat a pragmatizmus béklyóitól. Az az általános „dináriség”, amely az új gazdálkodási rendszer bevezetésével egyszeriben úrrá lett a vállalatokon, elkerülhetetlenül érezteti hatását a társadalmilag finanszírozott művészi munkában is. De ha megengedjük, hogy ez a véglet elharapózzék, menthetetlenül eljutunk művésze-

Jelenet a *Tánc az esőn* c. filmből

tünk eszmei és művészi értékeinek felhígításához!

Berković referátuma nemcsak a jelenlegi pillanat problémáját rögzíti tehát, hanem alkalmat nyújtott volna arra, hogy a Pulában összejött filmek megvitassák filmművészetünk perspektíváját, és hogy ezzel kapcsolatban egész sereg most felbukkant esztétikai, szervezeti és szigorúan szakmai kérdést is tisztázzanak. Sajnos, a Kerakasztalnál kifejlődött vita teljesen más irányt vett, és egészen mellékes kérdéseken időzött.

Ratko Dražević, az Avala vezérigazgatója, le is tett arról a szándékáról, hogy mint koreferens kifejtse nézeteit erről a kérdéstről, mert — mint mondotta — látja, hogy a vita nem abba a mederbe terelődik, amely egyedül helyes lenne. Ilyen értelemben beszélt Vukašin Mićunović, a Szövetségi Filmügyi Tanács elnöke is. Mindenekelőtt az eszmei értékek mellett szállt síkra felszólalásában, és eltélte az igényesség nélkül készült filmeket

és azokat, akik az úgynevezett „tisztá szórakoztatás” hívei. A szocializmusban — mondotta — ilyen nincs és nem lehet, legkevésbé abban a művészetben, amelynek a legnagyobb hatása van a tömegekre. Rámutatott ezzel kapcsolatban az államvezetőségnek arra a szándékára is, hogy minél kevesebb külföldi filmet hozzunk be, s minél többet készítsünk mi magunk, mert így megszabadulhatunk az igen gyakran felbukkanó művészileg kétes értékű, de annál kétségtelenebb kapitalista propagandát árasztó, méregdrága nyugati filmekről. A továbbiak folyamán azt szorgalmazta, hogy filmjeink a tömegnek szóljanak, de emeljék a tömegek esztétikai, kulturális és eszmei színvonalát.

Felszólaltak a producensek (akik gyártási, szervezeti problémákról beszéltek) és az újságírók (akik megkíséreltek rávilágítani filmművészetünk egy-két sajtó, aktuális kérdésére) —, de a filmesek, a művészek közül, akik az alkotás folyamatában és magán-

beszélgetéseikben egész sereg égető problémával találják magukat minduntalan szemben — Štiglic rendezőt kivéve, aki akadémiai magasságokból tiltakozott az ellen, hogy a filmre úgy tekintsünk mint árura —, senki, de senki ki nem nyitotta a száját. Űtek a rendezők, felvételezők, színészek, díszlet- és kosztümtervezők nagybölcsen a Kerekasztal ülésén, és — hallgattak. Pedig mennyi, mennyi érdekes és fontos kérdés maradt érintetlenül! S úgy elmúlt megint egy év, egy öszszejövetel lehetősége, és ki tudja — amilyen epésen támadják Puľát ugyanezek a „néma leventék” —, talán több ilyen alkalom nem is lesz egyhamar... Kár lenne, mert Pula értékes és érdekes alkalmat nyújtott erre.

A bemutatott filmek már maguk is kiváló anyagot kínálnak egy komoly, elmélyülni akaró elemzéshez, amelynek az lenne a célja, hogy feleljen Berkovićnak: hol a jugoszláv film helye ma, a művészi ambíciók és az üzleti érdekek keresztútján?

Soha még ennyire változatos nem volt a jugoszláv filmgyártás repertoárja, mint az idén. Az utóbbi évek fesztiváljain főleg háborús témájú és néhány „mai” problémát tárgyaló filmet láthattunk. De a háborús filmek a már ezerszer látott sablon kitaposott útján haladtak, míg a ún. „mai témájú” filmek éppen csak annyiban voltak maiak, hogy napjainkban készültek. Az idén az arénába bejutott tizenhat film közül csupán négy meríti témáját a háborús napokból. De — Mitrović kimondottan izgalomkeltő filmjét kivéve — ezek már nem a régi típusú háborús filmek. A háború itt már csak háttér, körülmény és alkalom ahhoz, hogy kibontakozzék némely ember pszichológiája, s hogy mi, a rendező vezetésével, közel kerüljünk ezeknek az embereknek a lelkitüszájához, tanúi lehessünk annak, mivé lesznek az emberek egy olyan pokoli táncban, mint a háború.

France Štiglic *Ballada a trombitáról és a felhőről* c. filmje és Radoš Novakovićnak *Davičo A költemény* c. regényéből készült műve a legjobbak ebben a műfajban. A *Jeladások a város felett* c. Mitrović-filmnek ugyancsak a háború szolgál háttérként, de emberábrázoló szándéka igen felületes és sablonos. A filmnek valójában nem is ez volt a célja, hanem hogy a wester-

nek kipróbált szembeállítási módszerrel a partizánokat rokonszenvenné tegye a közönség előtt, meg se kísérelve, hogy bebizonyítsa azok igazát, hanem a már tisztázott történelmi tényekre és fogalmakra alapozza ezt a rokonszenvet. A *Gyilkosság a téren*, amelynek felvételei Noviszádon és környékén készültek, kimondottan naiv és kezdetleges; érzik rajta, hogy olyan ember műve, akinek nemcsak a rendezésről van kevés fogalma (Berkoviccinek ez volt az első rendezése; eddig irással foglalkozott csupán), hanem arról is, milyen volt valójában a háború, és mi az, hogy német megszállás.

Štiglic filmje olyan művész munkája, aki eljutott az alkotói érettség csúcspontjára és pontosan tudja, mire képes poézissal ihletett intellektusa a film kifejező eszközeinek terén. De elkövette azt a hibát, hogy azonosította ezt a szubtilis kultúrájú egyéni intellektust a tömegek felfogó képességével. Így történt, hogy az aréna majdnem elutasító hűvösséggel fogadta a filmet, mert nem értette Štiglic asszociációit, amelynek a cselekménybe helyezéséhez még a hétpróbás filmértőknek és értelmiségieknek is viszonylag nagy intellektuális erőfeszítésekre volt szükségük. A mese pedig egyszerű: egy öregember, aki csak családjának élt, és süket és vak volt hegyi magányában a háború borzalmaival szemben, megtudva, hogy a fehérgárdisták egy barlangba húzódtak sebesült partizán-csoport kiirtására készülnek, elhatározza: értesíti őket a fenyegető veszélyről, akár életének kockáztatása árán is. A barlanghoz vezető hófúttá, hosszú úton aztán megrohanják a kétések és a gyengeség pillanatai: eléállnak a riasztó képek arról, mi lesz családjával, ha a németek megtudják, mi lesz vele, és vajon jelent-e egyáltalán valamit ez az ő áldozata? A valóságnak és képzeletnek e kimerült agyban történő keveredését Štiglic nem is igyekezett különösképpen különválasztani, s ebben hibázott. Túlságosan sokat követelt a nézőtől. Szerencséjére, nem ő volt az egyetlen ezen a fesztiválon, akit a közönség éppen művének értékei miatt marasztalt el... A zsűri azonban méltányolta ezt a minden tekintetben érdekes filmet, és az élvonalba emelte, odaítélte neki — Bulajić *Forrongó városával* együtt — az első díjat. Az, amivel a közönséget a film megfogta, az a mű poétikusan magasfokos pátoza volt, s ezért megbocsátotta Štiglicnek, hogy filmje hősvévé

öregembert tett meg, aki már amúgy is leszámolt az élettél, s így áldozatának nagysága kissé veszített értékéből...

Štiglic, mint már említettem, nem volt az egyetlen ezen a szemlén, aki „túlintellektualizálta” művét. Hasonló az eset Boštjan Hladnik *Tánc az esőn* és Ante Babaja *A császár új köntöse* c. filmjével. Az előbbi (szintén szlovén művész) olyan művet alkotott, amelyhez fogható — szakmai szempontból vizsgálva a dolgot — a jugoszláv produkció még nem nyújtott. De művének két alapvető fogvatékossága van. Az egyik az, hogy cselekménye bármely más filmgyártó ország témája lehetett volna, mert semmilyen tekintetben sincs gyökere sem a mában nálunk, se a mi jellegzetes embereinkben. A másik az, hogy a már nyugaton is rég kiélt expresszionizmus szimbolikus és asszociatív eszközeivel igyekezett megformálni a semmitmondó, érték- és értelem nélküli témát. E két momentum volt az oka annak, hogy ezt a filmszerűség tekintetében egyébként rendkívüli filmet fűtyüléssel és hangosan kifejezett elégedetlenséggel fogadta az aréna. És a kritikások legnagyobb része is. A film attraktív tűzijátékra emlékeztetett, amit bizonyos fokú kíváncsisággal szemlél az ember, de miután nem nyújt angazsáló élményt, akaratlanul is jégfüggöny ereszkedik a mű és a szemlélő közé.

Babaja filmjével már másként áll a dolog. Ez, mondanivalójánál fogva — noha a cselekmény színleg valahol a középkor vége felé játszódik — nagyon is sokat mond a máról, korunk szellemi, társadalmi és magánérkölcseről és egyes embereknek az erkölcs klímájában kifejlődött pszichológiájáról. Különös élességgel támadja a sznobizmust, a talpnyalást és a hatalmaskodást. Avagy, röviden: az emberi ostobaságot. Az aréna elutasító hűvössége és a kritikások agyonhallgató szándéka semmit se vesz el ennek a finom szatírával és kulturált mértéktartással készült filmnek az értékéből. Egyetlen fogvatékossága, a számtalan erény mellett, hogy kissé elnyújtották.

Az olvasó talán szememre veti majd, hogy — látszólag — túlságosan sokat beszélek mellékes dolgokról, és nem informálok a VIII. pulai filmfesztivál tényleges eseményeiről. En pedig éppen azt teszem e sorokkal. Mert nem Bulajić díjnyertes filmjének ismerteté-

sével kezdtem, ezt azért tettem, hogy informáljam az olvasót mindarról, ami új volt az idei fesztiválon, ami jellemző volt erre a találkozóra, ami változásokkal teli napjaink dinamikájának érlelő csíráját hordozza magában, és mindarról, ami az útnak feltörését akadályozni igyekszik. Mert nem a szokványos sablon viszi előre filmművészetünket, ha első pillantásra és látszólag a mesterségbeli tökély jeleit viseli is magán. E rögs út — az akarárok ezer veszélyt rejtegető Szkillál és Kharübdiszai között — nem Bulajić az útmutató. Legfeljebb csak mérőföldkő lehet, amely egy leküzdött útszakaszt jelez. De nem követendő példa, nem töprengésekre, tépelődésekre ösztönző kísérlet.

A *Forrongó városban* minden kipróbált, lemért és biztos. Cselekménye is (amely a zenicali magaskohó építésén keresztül hamis pátozzsal és a zsurnaliztika nyelvezetével akar valami erőltetetten nagyot mondani a szocializmus emberformáló erejéről), és e cselekmény realizálása is (formai szempontból, ez a film zavaros keveréke a régi nagy orosz filmeknek és az éppen ezt az irányzatot tagadó neorealizmusnak). Hogy mégis egyenrangúan osztja az első díjat Štiglic filmjével, az talán annak tudható be, hogy a zsüri meghajolt a *Forrongó városnak* a tömegekre gyakorolt átütő hatása előtt. Olyan film ez, amelyre Vukašin Mićunović gondolhatott, amikor a Kerekasztal előtt a „társadalmilag hasznos” kifejezést használta... Olyan film, amelynek néhány ügyesen megrajzolt (de nem életízű) figurája bizonyára hamar népszerű lesz. De olyan film is, amely nem hagy láthatóbb barázdát a jugoszláv hetedik művészet fejlődésének mind termékenyebb mezején.

Ugyanebből az okból nem foglalkozunk külön e helyen Žika Mitrović *Szaloniki merénylők* c. hazafias thrillerével (noha a *Vjesnik u srijedu* c. hetilap a közönség körében lefolytatott véleménykutatása az első helyre helyezte...), sem pedig az olyan vigjátékokkal, mint amilyen a *Martin a fellegekben* vagy a *Békés nyár* volt, jól lehet az ún. „nagyközönség” meleg szimpátiával fogadta őket.

De szólni kívánunk Milo Djukanović *Ne bánts a boldogokat* c. filmvígjátékáról, mert mind témájánál, mind megvalósítási eszközeinél fogva újat, felfrissülést hozott ebbe, az utóbbi időben egyre jobban affirmálódó műfajba. Kitor a világbéke (ez az első abszur-

dum e filmben, és tüstént mosolygásra készíti a nézőt), és az eladdig hadicélokra pazarolt hatalmas összegeket az egész világon a népek életszínvonalának emelésére fordítják. Ebből kifolyólag leírhatatlan ütemű lakásépítés indul meg az immár minden tekintetben rendezett életű Beográdban (a trolibuszokon nincs tülekedés, az ellátás óramű pontossággal működik, mindenki nyájas és udvarias stb., — szóval csupa olyan apróság ami megint csak mosolyra készíti a szenvedő kortársat). És a lakáskiosztás heve elkapja egy öt család által lakott közös lakás egyik bérlőjét is, aki tizenhárom éve csak a parkban lehet együtt feleségével, mert az az anyjánál lakik. És most elkezdődik a gyakran burleszk erejű komikus helyzetek egész sorozata. Nem akarunk kitérni rájuk, csak az ötlet frissességére akartunk rámutatni, és arra, hogy ebben a filmben, amely őszinte, jóízű és felszabadult kacagásra ösztönzi az embert, nyoma sincs a Mija Aleksić vagy Čkalja típusú ripacszkodásnak és az olcsó, alacsonyrendű nevetetés más jelenségeinek. Mértékkel és a filmszerűség iránti szolid érzékkel készült ez a film, amelynek csak a vége felé akad egy kissé unalmas és statikus része. Itt megrekedt mind a forgatókönyv írója, mind a rendező, Djukanović tudománya... De a film még így is több figyelmet érdemel, mint amennyit Pula szentelt neki.

És nem akarunk külön szólni Jože Babić *Mulatság* c. hamis csengésű, édeskésen melodramatikusan, tartalmilag és formailag elrontott, „mai témájú” lélektani drámájáról se. Még ha a zsűri ezüstéremmel tüntette is ki. Ez a kitüntetés is egyike volt a zsűri számos melléfogásainak. Ha hely és lehetőség volna egy kimerítő elemzésre, ezt igen könnyű lenne bebizonyítani.

De szólni kell Zdravko Velimirović *Tizennégy nap* c. művéről, amely minden ízében mai. Még ha vannak is kifogásolható részek benne. Mai az alapötlete (néhány jó magaviseletű elítélt tizennégy nap szabadságot kap, és hosszú évek után hazamegy a régi környezetbe), és tipikusan mai az a környezet is, amelybe beleszópnak ezek az emberek. Formai szempontból a jó francia filmek stílusára emlékeztet, és ez a forma tökéletes összhangban van azazal a cselekménnyel, amelyet tárgyal. Különös, de jellemző tünet, hogy ezt a filmet is figyelmen kívül hagyta a zsűri. Az aréna igen melegen fogadta, megérezve benne a ma fanyar, de va-

lóságos életizét. Az, hogy Viktor Starčićot megjutalmazták az ebben a filmben nyújtott alakításáért, teljesen helyén volt, és némileg enyhíti a zsűrinek más téren elkövetett igazságtalanságait.

Már a *Martin a fellegekben* pergettése alatt is állandóan az volt az érzésem, hogy egy horvátul beszélő, háború előtti bécsi vígjátékot nézek, de mikor bemutatták Šimatović *Kalandor az ajtó előtt* c. filmjét, már egészen bizonyos voltam abban, hogy a német iskola kitörülhetetlen nyomot hagyott a zagrebi „régí gardá”-n. A két háború közötti, félhomályos képekben gazdag és metafizikus miszticizmusban szenvedő német filmek hí mása ez a — véletlenül — horvátul beszélő film! Hogyan került az arénába és szocialista országunk egyik filmvállalatának repertoárjára, — ez talán örökre rejtély marad számomra...

Az *Ők ketten* c. filmmel kapcsolatban ugyancsak felvethetnénk az előbbi kérdés első részét: mit keresett ez az ostoba, unalmas és vulgárisan erotikus, álpoézissel teletömött híg lé az aréna mammutvásznán?! A kritikusok és a közönség egyhangúlag fityült ezen az estén, és végigröhögte a vetítést. Micsoda végletek!

És a végén még talán néhány szót Toma Janić *Egy darabka kék ég* c. filmjéről. Nem nagy mű ez, de az a meleg emberszeretet, amellyel át meg át van itatva, s amely ellenállhatatlan erővel árad a vásznonról a film vetítése közben, a fesztivál egyik említésre méltó alkotásává teszi. Hősei kisemberek és — gyerekek, Janićnak még a *Fekete gyöngyök* óta jól ismert, kedvenc témái. Azért említem meg külön is ebben a felsorolásban, mert éppen ez az elem — az igazi, őszinte humanizmus — hiányzott leginkább az arénában bemutatott ideai filmekből.

Végére jutottunk hát beszámolóinknak, de korántsem merítettük ki azt a roppant gazdag élmény- és tapasztalat-anyagot, amit Pula nyújtott. Ehhez nem egy folyóirat néhány oldalára, hanem egész könyvre volna szükség. Mert ebben az írásomban csak érinteni tudtam azokat az eszméi, művészi, esztétikai és társadalmi-etikai problémákat, amelyeket ez a fesztivál felvetett, és amelyek megoldásra várnak. Sokkal tüzetesebb elemzést és igényesebb elmélyülést követelne e

kérdések megvilágítása, mint amilyenre egy ilyen beszámolóban alkalom nyílik. De hát előttünk egy egész év — a jövő évi Pulára gondolok, ha megtartják —, és egészen bizonyos, hogy azok, akiknek ez közvetlenül ke-

nyere, találnak majd módot és alkalmat arra, hogy megvitassák őket. Az én dolgom, a krónikásé, csak annyi volt, hogy az e kérdések iránt érdeklődő olvasó elé tárjam őket és — hogy gondolkodásra készítsek...

